

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ
АСОЦІАЦІЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ КРИМУ
ПОЛОНІЙНА АКАДЕМІЯ В ЧЕНСТОХОВІ
ІНСТИТУТ СХОДОЗНАВСТВА ІМЕНІ А.Ю. КРИМСЬКОГО НАН УКРАЇНИ
ЦЕНТР УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

КРИМ – ЦЕ УКРАЇНА: СТРАТЕГІЯ ДЕОКУПАЦІЇ ТА РЕІНТЕГРАЦІЇ

**Збірник матеріалів Міжнародного науково-практичного
круглого столу з нагоди Дня спротиву окупації
Автономної Республіки Крим та міста Севастополя**

24 лютого 2023 року
м. Одеса

Видавництво
«Юридика»
2023

Організаційний комітет:

Дмитро Володимирович Швець – ректор Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент, полковник поліції (голова організаційного комітету);

Максим Вікторович Корнієнко – проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, полковник поліції (заступник голови організаційного комітету);

Борис Володимирович Бабін – д.ю.н., професор, експерт Асоціації Реінтеграції Криму, професор Національного авіаційного університету;

Лілія Георгіївна Матвєєва – завідувач кафедри теорії та історії держави і права Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, полковник поліції (заступник голови організаційного комітету);

Віктор Олексійович Кіктенко – директор Інституту сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України, доктор філософських наук, старший науковий співробітник (заступник голови організаційного комітету);

Андрей Крипський – ректор Полонійної академії в Ченстохові, доктор філософії, доктор богослов'я, гоноріс кауза, професор;

Ігор Йосифович Магновський – професор кафедри теорії та історії держави і права Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Лідія Борисівна Тарасенко – професор кафедри теорії та історії держави і права Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент;

Костянтин Євгенович Пальшков – доцент кафедри теорії та історії держави і права Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат політичних наук, доцент

Матеріали видано в авторській редакції.

K82 **Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції : матеріали Міжнародного науково-практичного круглого столу (м. Одеса, 24 лютого 2023 року).** – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – 322 с.

ISBN 978-617-8263-10-2

Збірник матеріалів міжнародного науково-практичного круглого столу «Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції» з нагоди Дня спротиву окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, що відбувся 24 лютого 2023 року в Одеському державному університеті внутрішніх справ.

УДК 341.38:341.223.2(477.75)

ISBN 978-617-8263-10-2

© Одеський державний університет внутрішніх справ, 2023

Янчук Наталія Дмитрівна

к.ю.н., доцент,

*професор кафедри теорії та історії держави і права
Одеського державного університету внутрішніх справ*

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ МІЛІТАРИЗАЦІЇ КРИМУ

Безперечно, головною складовою правової системи, навколо якої ґрунтуються всі її норми, є права людини. Стан забезпечення прав

та свобод людини є показником ступеня сталості суспільства. Якщо переглянути всі процеси, які породжують нестабільність, конфлікти, у їх основі завжди можна знайти порушення прав людини. Окупація Автономної Республіки Крим Росією, яка розпочалася 20 лютого 2014 року, призвела до глибинних негативних наслідків у сфері захисту прав людини. Очевидно, що одним із доступних механізмів реінтеграції населення тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим має стати своєчасне та ефективне забезпечення Україною прав і свобод своїх громадян.

Дослідженням теоретичних аспектів проблеми забезпечення прав людини в Україні займалися такі учені, як О.В. Батанов, О.В. Зайчук, О.Г. Кушніренко, В.Ф. Погорілко, О.В. Прієшкіна, О.В. Пушкіна, П.М. Рабінович, В.Я. Тацій, Ю.М. Тодика, О.Ф. Скакун, Ю.С. Шемчушенко та інші. Проте питання стану забезпечення та дотримання прав людини в анексованому Криму в юридичній літературі є мало-дослідженим.

Метою дослідження є визначення стану дотримання прав людини в анексованому Криму та окреслення основних тенденцій подальших наукових пошуків у сфері забезпечення прав людини в умовах мілітаризації Криму.

Права людини – це найвища соціальна цінність, саме на їхнє забезпечення й найповнішу реалізацію у суспільному житті має бути спрямована уся державна діяльність. Як слушно зазначає Ю. Разметаєва, «однією з властивостей прав людини є їхня здатність вважатися універсальною цінністю, тобто вони мають значення для будь-якого суспільства громадянського типу, незалежно від національно-культурного контексту» [3, с. 111].

Як це не прикро констатувати, разом з тим, що Українська держава втратила частину території, вона втратила можливість гарантувати забезпечення прав та свобод громадян, що проживають в анексованому Криму. Внаслідок окупації громадяни України, що мешкають на території Автономної Республіки Крим були позбавлені цілого спектру політичних, громадянських, економічних, соціальних та культурних прав та свобод. Розглянемо найбільш значні порушення прав та свобод людини, що мають місце на території анексованого Криму.

До найбільш небезпечних посягань на політичні права людини, відносно громадян України, що проживають на території Автономної Республіки Крим, належить порушення фундаментального конституційного права на вільне волевиявлення та права на участь в управлінні державними справами. У ст. 71 Конституції України чітко закріплено: «Виборцям гарантується вільне волевиявлення» [1]. Ст. 25 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права передбачає: «Кожний громадянин без будь-якої дискримінації та без необґрунтованих обмежень повинен мати право й можливість брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і через посередництво вільно обраних представників, а також голосувати та бути обраним на справжніх періодичних виборах, які проводяться на основі загального та рівного виборчого права при таємному голосуванні і забезпечують свободу волевиявлення виборців» [2]. Незважаючи на те, що сучасне міжнародне та національне законодавство містить значну кількість гарантій, які пов'язані з політичними правами, натомість окупаційна влада Криму не дає можливості українським громадянам, які не погодились прийняти російське громадянство приймати участь у виборах, вільно обирати та бути обраними; приймати участь в управлінні державними справами тощо.

Ще одним видом порушення прав людини є порушення прав мешканців півострову Крим на свободу совісті та віросповідання. Окупація Російською Федерацією Криму призвела до релігійно-вмотивованих переслідувань священнослужителів, окремих релігійних громад. Як зазначається в аналітичній записці на основі звітів та моніторингів міжнародних організацій: «утисків зазнають громадяни, що сприймаються російською окупаційною владою як загроза для реалізації плану захоплення півострова через їхню особисту проукраїнську позицію чи відкриту антиокупаційну позицію конфесій, до яких вони належать: Українська православна церква Київського Патріархату, Українська греко-католицька церква, протестантські церкви, мусульмани-суніти».

До найбільш чисельних порушень, що посягають на свободу совісті та віросповідання слід віднести незаконні обшуки, накладання штрафів, вилучення обладнання та релігійної літератури, що

здійснюються представниками окупаційної влади на підставі звинувачень в екстремізмі чи тероризмі.

Окремим проявом порушення прав людини є посягання на свободу слова та вираження поглядів. Свобода слова та вираження поглядів є опорою і передумовою становлення та утвердження демократичного суспільства. Натомість, російська окупаційна влада переслідує окремих громадян, журналістів, засоби масової інформації, громадські об'єднання, котрі мають проукраїнську позицію та критикують окупаційну владу. Вони зазнають систематичних утисків у вигляді обшуків, допитів, переслідувань, криміналізації висловлювань, що і призвело до вимушеного залишення території півострова тими, хто не згоден з окупаційною політикою російської влади.

До найбільш небезпечних посягань на громадянські права людини належить адміністративно-правовий тиск на громадян окупованих територій щодо відмови від українського громадянства. Російська окупаційна влада штучно створює умови, при котрих громадяни, що не мають російського паспорту фактично позбавлені цілого спектру важливих громадянських, політичних, соціальних та культурних прав (зокрема, мова йде про право на освіту, працю, соціальне забезпечення, управління державними справами, медичну допомогу тощо). Окрім того, наслідком нав'язування громадянства в умовах тотальної мілітаризації Криму є примус мешканців окупованого півострова до служби в збройних силах Російської Федерації.

Окремо слід виділити порушення прав кримських татар. Відбувається порушення не лише індивідуальних, а й колективних прав кримських татар, пов'язаних з опозиційною політичною діяльністю. Порушення прав кримських татар проявляється у: переслідуванні кримських татар, випадках насильства і жорстокого поводження, спрямованих проти кримських татар; обмеженні права на свободу віросповідання; руйнуванні колективних форм самоорганізації кримських татар (політика, спрямована на ліквідацію Меджлісу); примусі до «добровільної» депортації; обмеженні права на свободу мирних зібрань та ін.

Окремо слід згадати обмеження права на освіту. Після російської окупації Автономної Республіки Крим, суттєвих змін зазнала система освіти, що була переведена на стандарти Російської Федерації. Таким

чином, змінюючи зміст освіти, окупаційна влада намагається створити передумови для формування у нових поколінь мешканців Криму свідомості та світогляду, притаманних для громадян Російської Федерації, ворожого ставлення до України та неросійського населення півострова. Окрім цього, шляхом затвердження державних програм розвитку освіти і науки в Криму, мешканці півострова були позбавлені права навчатися рідною мовою. Після окупацію в Криму не залишилось жодної української школи. Зазнали суттєвих змін навчальні плани, і як наслідок, з навчальної програми зникли такі предмети як історія України, українська література тощо.

Таким чином, розглядаючи стан забезпечення прав людини в анексованому Криму, є всі підстави стверджувати, що права і свободи мешканців півострову грубо порушуються. На даний момент найважливішим завданням реінтеграції є підтримка та відновлення почуття громадянської лояльності мешканців тимчасово окупованих територій до української держави. В умовах окупації Криму втілення такого завдання вимагає своєчасного та ефективного забезпечення прав і свобод громадян, проведення заходів з національного порозуміння і примирення, а також боротьби з російським інформаційним впливом.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права ООН від 16.12.1966 р. : ратифікований Указом Президії Верховної Ради УРСР № 2148-VIII від 19.10.1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_043
3. Разметаева Ю. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства. *Юридический вестник*. 2006. № 1. С. 109–112.

Філатов В.В.

Особливості реалізації права на свободу совісті
та віросповідання в тимчасово окупованому Криму 274

Філіппова Вікторія Дмитрівна, Логачов Дмитро Олександрович

До питання повернення анексованих та деокупації
тимчасово окупованих територій України 278

Форос Ганна Володимирівна, Калугін Володимир Юрійович

Інформаційне забезпечення дотримання прав
і свобод людини на тимчасово окупованій
території Автономної Республіки Крим 282

Чвалюк Андрій Миколайович

Російська агресія, окупований Крим
та протидія фінансуванню тероризму 286

Шабалін Андрій Валерійович

Ефективне правосуддя як важливий елемент стратегії
деокупації та реінтеграції Криму та Севастополя 291

Шамсутдінов Олександр Володимирович

Застосування ядерної зброї:
питання кримінально-правової кваліфікації 295

Шевчук Вікторія Вікторівна

Захист прав кримських татар як елемент
деокупації та реінтеграції тимчасово
окупованої території Автономної Республіки Крим 300

Яновицька Анна Віталіївна

Проблеми реалізації права власності на майно,
що знаходиться на тимчасово окупованій території 306

Янчук Наталія Дмитрівна

Права людини в умовах мілітаризації Криму 310